

اندیشه دفاعی - امنیتی امامین انقلاب با تأکید بر تهدیدات جمهوری اسلامی ایران

آرش قربانی سپهر^۱، حامد ابراهیمی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۴

چکیده

با پیروزی و برپایی نظام مقدّس جمهوری اسلامی ایران، قدرت‌های استکباری جهان در رأس آنها آمریکا، که منافع شیطانی خود را در جهان ازدست‌رفته می‌دید از همان آغازین روزهای پیروزی انقلاب، تمام عوامل و ترندهای خود مانند ایجاد تفرقه، تحریم، تهدید، تحریک اقوام، تجزیه کشور و... را برای شکست این انقلاب به‌کار گرفتند. در این بین، هدف پژوهش حاضر این است تا اندیشه‌های دفاعی - امنیتی امامین انقلاب را، با توجه به تهدیداتی که جمهوری اسلامی ایران با آن روبرو است کاوش نماید تا بتوان مبتنی بر این اندیشه‌ها، تهدیدات دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران را کنترل و کم‌رنگ کرد. این مطالعه از نظر ماهیت‌شناسی، جزو تحقیقات توصیفی - تحلیلی محسوب می‌شود. مبنای انجام تحقیق بر پایه منابع کتابخانه‌ای و بیانات امامین انقلاب در حوزه دفاعی - امنیتی است. یافته‌های پژوهش گویای آن است که امروزه، برنامه‌های دشمنان اسلام به‌ویژه دشمنان انقلاب اسلامی ایران ایجاد تهدید و تهدیدسازی است که با اهرم‌های فشار اقتصادی، تهدید نظامی، تهدید سایبری، تحریم‌ها، جنگ روانی سعی بر آن دارند تا از مؤلفه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران در منطقه بکاهند و آن را در انزوای ژئوپلیتیکی قرار دهند.

واژگان اصلی: انقلاب اسلامی، امامین انقلاب، تهدیدشناسی، اندیشه دفاعی - امنیتی، جمهوری اسلامی ایران.

^۱. دانش آموخته دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

arash.sepahr91@yahoo.com

^۲. دانش آموخته دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

مقدمه

امروزه تهدیدات جهانی شده‌اند و امنیت انسانی تمامی جهانیان در مواجهه با این تهدیدات به مخاطره افتاده است؛ ولی در این بین، کشورهای در حال توسعه با خطرات و تهدیدات امنیتی مضاعفی روبه‌رو هستند (راستی و رحیمی، ۱۳۹۵: ۱۴۶). بر این پایه، موقعیت خاص ایران، همواره بستر مناسبی را برای ایجاد تنش‌های سیاسی و نظامی و به مخاطره افتادن امنیت ملی آن را فراهم آورده است (فاضلی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲۱). از این رو، با پیروزی و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، قدرت‌های استکباری جهان در رأس آنها آمریکا، که منافع شیطانی خود را در جهان ازدست‌رفته می‌دید، از همان آغازین روزهای پیروزی انقلاب، تمام عوامل و ترفندهای خود مانند ایجاد تفرقه، تحریم، تهدید، تحریک اقوام، تجزیه کشور و... را برای شکست این انقلاب به‌کار گرفتند (ترابی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰).

جمهوری اسلامی ایران با توجه به اینکه در منطقه غرب آسیا جزو کشورهایی است که آزاد و مستقل می‌باشد و دارای موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی است در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی تأثیرگذار است. در حال حاضر، پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیک، مبارزه با زورگویان جهان، مقاومت هشت‌ساله در جنگ تحمیلی، مدیریت تحریم‌های همه‌جانبه غرب و مدیریت بحران هسته‌ای و صدور تفکر مقاومت از نمونه‌های بارز و تاریخی این نقش‌آفرینی‌هاست. در این راستا، شکوفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران به شکل عملی و عینی، تعدادی از کشورهای اسلامی غرب آسیا را پس از چندین سده از انزوا خارج ساخته و به‌سوی همگرایی سوق داده است؛ از این رو، انقلاب اسلامی در ایران زمینه‌ای شده است که سایر کشورهای منطقه به حقوق خود آگاهی پیدا کنند و در جهت مبارزه با ظلم و ستم ایستادگی کنند که ثمره آن، خیزش جریان‌ها و جنبش‌های اسلامی در میان کشورهای منطقه بوده است. از سوی دیگر، طلسم شکست‌ناپذیر بودن غول استعمار و امپریالیسم را ابطال کرده و این مسئله خود، جسارت و اعتمادبه‌نفس را به ملت‌های مسلمان به‌ویژه غرب آسیا بازگردانده است (گلشنی و سهرابی، ۱۳۹۳: ۸۳-۸۲). به‌هر روی، در چهار دهه گذشته، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در تحول موقعیت ژئوپلیتیکی ایران که مبنای تعاملات ایران با قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای را شکل داده است، همین اندیشه‌های امامین انقلاب در قالب ایدئولوژی اسلامی شیعی می‌باشد.

جمهوری اسلامی نماد اسلام است؛ بنابراین هرچه قوی‌تر باشد، جهان اسلام هم قوی‌تر است و هرچه توان عملش بیشتر باشد، به نفع مسلمانان جهان است (جان‌پرور و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۱). از این رو، یکی از مؤلفه‌های قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جهانی، اندیشه‌های امامین انقلاب است که این اندیشه‌ها بر بسیاری از معادلات جهانی تأثیر گذاشته است و زمینه‌ی مقابله با جبهه‌ی استکبار شده است. در این صورت، دشمنان انقلاب با به راه انداختن جنگ‌های ترکیبی در منطقه جهت مقابله با جمهوری اسلامی ایران و ائتلاف‌سازی در تلاش هستند تا بتوانند از نفوذ اندیشه‌های امامین انقلاب در کشورهای منطقه جهت آگاه‌بخشی به ملت‌های منطقه جلوگیری به عمل آورند تا زمینه‌ی بیداری آنها برای مقابله با جبهه‌ی استکبار فراهم نشود؛ لذا پژوهش حاضر در پی آن است تا اندیشه‌های دفاعی - امنیتی امامین انقلاب را، باتوجه به تهدیداتی که جمهوری اسلامی ایران با آن روبه‌رو است کاوش نماید تا بتوان مبتنی بر این اندیشه‌ها، تهدیدات دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران را کنترل و کم‌رنگ نمود.

پیشینه پژوهش

در پژوهش حاضر سعی شده است تا منابع و مآخذی که دارای ارتباط تنگاتنگ با موضوع تحقیق - اند، به‌طور اجمالی بررسی و از مطالب آنها به نحو مطلوب استفاده شود.

جدول ۱- بررسی پیشینه پژوهش داخلی

ردیف	پژوهشگران	عنوان و مکان چاپ	توضیحات؛ روش، یافته و نتایج
۱	علی سجانی‌فر ۱۴۰۰	ارائه الگوی دفاع نرم سیاسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفت‌وگو امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره ۷، شماره ۳.	هدف اصلی این تحقیق، تدوین الگوی دفاع نرم سیاسی کشور مبتنی بر گفت‌وگو رهبری است. محقق، مداخل ورود به بحث را با احصاء ۱۴۵ کلیدواژه مرتبط با موضوع، با کمک صاحب‌نظران به‌دست آورده است و به ارائه الگوی دفاع نرم سیاسی جمهوری اسلامی مبتنی بر گفت‌وگو امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پرداخته است.

۲	حسن کوشا و فضل‌الله نودری ۱۴۰۰	تیین اصول رهنامه راهبردی نظامی - امنیتی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۸۵	در این پژوهش، سیزده اصل به‌عنوان اصول رهنامه راهبردی نظامی - امنیتی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تعیین و تبیین شده است: (۱) اصل اشراف؛ (۲) اصل پیشگیری؛ (۳) اصل بسیج منابع؛ (۴) اصل فرماندهی؛ (۵) اصل آمادگی؛ (۶) اصل عمق‌بخشی دفاعی - امنیتی؛ (۷) اصل امنیت و دفاع پایدار مردم‌پایه؛ (۸) اصل خلاقیت و نوآوری؛ (۹) اصل وحدت تلاش؛ (۱۰) اصل چابکی؛ (۱۱) اصل خوداتکایی؛ (۱۲) اصل نبرد علوی؛ و (۱۳) اصل عدم تقارن.
۳	سید هادی زرقانی ۱۴۰۰	بررسی و تبیین راهبردهای دفاعی حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در دفاع مقدس فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره ۷، شماره ۳.	در این تحقیق برای شناخت و تبیین مفاهیم و راهبردهای دفاعی مدنظر حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، مؤلفه‌های هفت‌گانه دفاعی شامل (فلسفه و ماهیت دفاع مقدس، فرهنگ و رفتار سازمانی نیروهای مسلح، عملیات روانی، اخلاق اسلامی در جنگ، نیروی نظامی تراز انقلاب اسلامی، نقش قدرت‌های جهانی در جنگ و نقش و کارکرد بسیج مردمی) ملاک قرار گرفته است.

بنیادهای نظری و مفهومی پژوهش

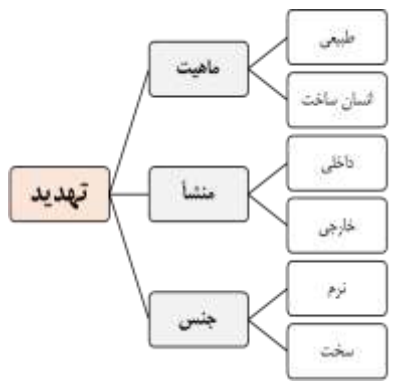
الف) اندیشه دفاعی و امنیتی

اندیشه دفاعی عبارت است از: اندیشه درباره حفظ جان، مال، آبرو و حفظ داشته‌های ارزشی نزد اشخاص، گروه‌ها و جامعه (عباسی، ۱۳۹۵). از این‌رو، در موضوع اندیشه دفاعی سازوکار فلسفی و واقع‌گرایانه در موضوع پیشگیری از دسیسه دشمن و بازدارندگی مؤثر، یک اصول پایه‌ای است که اقدامات دفاعی را راهبری می‌کند و می‌تواند به‌عنوان راهنما در برابر ظلم و تجاوز معرفی شود؛ لذا لازمه اندیشه دفاعی کارآمد آن است که اولاً نحوه مواجهه با دشمن در مواقع ضروری معلوم شود. دوم این‌که در مواجهه با تهاجمات بتوان از بهترین راه‌ها استفاده کرد و سوم این‌که جهت حصول پیروزی باید راهکار مطلوب در امر دفاع مشخص شود (واثق و حسینی نصرآبادی، ۱۳۹۵: ۹۵-۹۴).

اندیشه امنیتی عبارت است از: تفکر درباره از بین بردن عوامل تهدیدکننده آسایش و آرامش افراد و گروه‌ها در جامعه (عباسی، ۱۳۹۵).

ب) تهدیدشناسی

تهدید در لغت معانی مختلف اما نزدیک به هم دارد. فرهنگ لغات آن را به ترساندن، بیم دادن و بیم عقوبت دادن معنا کرده‌اند (عمید، ۱۳۸۲: ۶۴۵). تهدید از نظر لغوی به معنای ترساندن و در اصطلاح به هرگونه نیت، قصد و اقدامی گفته می‌شود که ثبات و امنیت یک سازمان یا کشور را به خطر اندازد. کارل پوپر ۱ معتقد است «هرگونه نشانه، حادثه یا شرایطی که توان ایجاد خسارت و ضرر علیه یک دارایی را داشته باشد» تهدید تلقی می‌شود. این تعریف، تهدید را بر اساس اهداف مرجع که در اینجا دارایی‌های کلیدی است، مشخص می‌نماید. روپر در جای دیگری آن را مقصد و توان دشمن برای انجام عملاتی که منافع کشور را به خطر اندازد تعریف کرده است (عبدالله خانی، ۱۳۸۶: ۲۳). تهدیدات به شرایطی اطلاق می‌شود که انسان و فضای زیست و فعالیت وی، در معرض مخاطراتی چون نابودی و یا برهم زدن نظم و سیستم استقرار و فعالیت مناسب قرار گیرد. امروزه می‌توان در هر عرصه‌ای تهدید خاص آن را در نظر گرفت، زیرا دامنه تهدیدات گسترده شده است.



شکل ۱- دسته‌بندی انواع تهدیدات (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱)

۱. Karl Popper

صرف نظر از معانی لغوی و لفظی تهدید، در ادبیات نظامی - امنیتی تعاریف و توصیف‌های گوناگونی از تهدید صورت گرفته است که از مجموع ملاحظات فوق می‌توان به تعریف جامع‌تری از تهدید دست‌یافت که تهدیدات نظامی - امنیتی را نیز می‌توان از مصادیق آن دانست.

تهدید، ترسانیدن با وعده عقوبت، این مفهوم با آیاتی که این معنا را دارد، آمده است. قرآن از تهدید، امنیت عمومی جامعه اسلامی به «جنگ با خدا و پیامبر تعبیر» می‌کند که بیانگر اهمیت جامعه اسلامی و امنیت آن است. البته مقوله تهدید با امنیت پیوستگی شدیدی دارد، زیرا امنیت را با نبود تهدید تعریف کرده‌اند و در این صورت موضوعاتی چون بغی^۱، استکبار، فتنه و ظلم و ارباب که امنیت جامعه را تهدید می‌کنند، از مصادیق تهدید محسوب می‌شوند. قرآن کریم، جامعه‌عاری از تهدید را نعمتی الهی می‌داند که با ریشه‌کنی عوامل تهدید و پیروزی مؤمنان محقق می‌شود. همچنین در آیات ۵۷ سوره قصص و ۵۵ سوره نور جامعه تهی از تهدید و ترس را وعده داده است. همچنین تهدید نسبت به اقوام، تهدید افراد نسبت به یکدیگر نیز از مصادیق دیگر تهدید در قرآن کریم می‌باشند (پژوهشکده امنیت ملی، ۱۳۹۹: ۶-۴).

تهدید عبارت است از: قابلیت‌ها، فعالیت‌ها و گاه اقدام دشمنان بالقوه و بالفعل برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز خودی به علایق و مقاصد امنیتی ملی بوده که ثبات سیاسی و امنیت ملی کشور با به خطر می‌اندازد (نوروزی، ۱۳۸۵: ۲۷۶). لذا منابع تهدید برای امنیت ملی کشورها در سه حوزه قابل شناسایی‌اند: (۱) تهدیدات داخلی؛ (۲) تهدیدات خارجی؛ و (۳) تهدیدات فراملی (پورشاسب و حیدری، ۱۳۹۹: ۴۳۳-۴۳۲).

در سیاست‌گذاری و مطالعات امنیتی، «تهدید» به‌عنوان «اصطلاح سیاسی» و به‌عنوان «مفهوم علمی» استفاده می‌شود که در بسیاری از فرهنگ‌های لغت علوم اجتماعی تعریف نشده باقی مانده است. رابرتسون از مفهوم «ارزیابی تهدید» به‌عنوان تحلیلی از «دلایل برنامه‌های تسلیحاتی حریف» استفاده کرد که اغلب در طول جنگ سرد «در بدترین حالت» انجام می‌شد، جایی که «علاوه بر پرسنل و سخت‌افزار» مجموع دکترین راهبردی حریف نیز در نظر گرفته می‌شد (Brauch,

۱. به معنی تعدی، تجاوز از حد، ظلم، حسد و... آمده است.

62: 2011). امروزه یکی از مسائل مورد توجه کشورهای قدرتمند جهان، حرکت به سوی شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات امنیتی ملی است. در واقع، لازم است این اولویت‌بندی با نگاهی سیستمی و فراگیر و مبتنی بر روش‌شناسی علمی انجام پذیرد تا بتواند در تخصیص بهینه منابع مؤثر واقع شود (بختیاری و صالح‌نیا، ۱۳۹۷: ۲۵۷). لذا بر اساس تحلیل‌های برخی صاحب‌نظران، تهدیدات را بر اساس ماهیت، گونه‌شناسی نموده و آنها را به گونه ترکیبی، نظامی، سیاسی، دفاعی، امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تقسیم‌بندی کرده‌اند (نوذری و کوشا، ۱۴۰۰: ۲۸۱).

ج) انقلاب

انقلاب از ماده قلب و به معنای دگرگونی و زیر و رو شدن استخراج شده است و در اصطلاح، شورش عده‌ای برای واژگون کردن حکومت موجود و ایجاد حکومتی نو را انقلاب می‌گویند (معین، ۱۳۸۶: ۲۹۱) و انقلاب، تحول پیچیده‌ای است که گروه‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی به مبارزه برمی‌خیزند و حکومت مستقر هم توانایی مقابله با آنان را ندارد و این گروه تا جایی پیش می‌روند که قدرت سیاسی حاکم را قبضه کنند و سرانجام نهادهای جدید سیاسی جانشینی نهادهای سیاسی قدیم می‌شود (بشیریه، ۱۳۸۲: ۱). اما استاد مطهری، ضمن بررسی لغوی واژه انقلاب و انواع آن، مفهوم اجتماعی انقلاب را «وضع‌ی را با اراده خود خراب کردن برای رسیدن به وضعی بهتر» و «واژگون کردن وضع حاکم برای برقراری نظامی متعالی‌تر» معرفی می‌کند (مطهری، ۱۳۷۲: ۱۱۰). لذا، انقلاب اسلامی، جریانی است دینی که نظریه‌پردازی در این حوزه بایستی بر مبنای دینی پایه‌ریزی شود و بر اساس نگاه هستی‌شناسی اسلامی شکل بگیرد» (محمدی و خدادادی، ۱۳۹۶: ۱۳۱). بنابراین، اسلام جهت‌گیری نهضت‌های الهی را به سوی مستضعفین می‌داند اما خاستگاه هر نهضت و هر انقلاب را صرفاً مستضعفین نمی‌داند یعنی برخلاف مکتب مادی (همان، ۳۷).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر کیفی است. این مطالعه از نظر ماهیت‌شناسی، جزو تحقیقات توصیفی - تحلیلی محسوب می‌شود. مبنای انجام تحقیق بر پایه منابع کتابخانه‌ای و بیانات امامین انقلاب در

حوزه دفاعی - امنیتی است. این تحقیق در پی آن است اندیشه‌های دفاعی - امنیتی امامین انقلاب را ترسیم نماید و راهبردهایی که امامین انقلاب در مواجهه با تهدیدات بر آن تأکید داشته‌اند را در قالب مدل ترسیم نماید که مسئولان و سیاست‌گذاران از آن در راهبردهای دفاعی - امنیتی در جهت مقابله با دشمنان جمهوری اسلامی ایران استفاده نمایند.

یافته‌های پژوهش

الف) مبانی و اصول اندیشه دفاعی - امنیتی حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در تاریخ اسلام و ایران حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از بزرگ‌ترین عالمان و اندیشمندان دینی محسوب می‌شود که بیشترین اهتمام ایشان، درک شرایط سیاسی زمانه (با تمام پیچیدگی‌ها، گستردگی‌ها و...) و تلاش مجاهدانه برای حفظ و تحقق آرمان‌ها، اهداف و... اسلامی بود.

به نظر امام (رحمه‌الله علیه)؛ حفاظت از حیات و پایداری نظام اسلامی «حفظ نظام مقدس جمهوری اسلامی» مبنای اصلی تأمین امنیت است و در این میان، نه تنها امنیت مردم مسلمان و امنیت کشور و حکومت جمهوری اسلامی ایران از هم جدا نیست، بلکه مرتبط با امنیت و منافع دیگر مسلمانان جهان نیز است؛ بنابراین، امنیت جمهوری اسلامی ایران برای جهان اسلامی امنیت می‌آورد (واثق و حسینی نصرآبادی، ۱۳۹۵). از این رو، جوهره اصلی مکتب امام خمینی (رحمه‌الله علیه) را باید در نوع نگاه و برداشت ایشان از احساس پایدار امنیت حاکم بر تعاملات انسانی فرد با جامعه و افراد و کشورها در عرصه‌های روابط ملی و بین‌الملل جست‌وجو نمود که نفی هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و توجه به خودباوری، محوری‌های این مکتب را تشکیل می‌دهند (فیروزآبادی، ۱۳۹۱: ۵۷). همچنین امام در خصوص امنیت ملی می‌فرماید؛ زمانی که امنیت در یک کشور وجود داشته باشد و مردم در صلح و آرامش به سر ببرند و شورش‌های داخلی ایجاد نشود، ساختار زیربنایی ملت انسجام یافته است و این ملت، این دولت و حکومت ناگسستنی است و در برابر قدرتمندترین کشورها و دسیسه‌های آنها خالی نمی‌کند و هرگز سرزمین خود را فدای برنامه‌های منفعت‌جویانه بیگانگان نمی‌نماید (امام خمینی، ۱۳۶۲: ۸۲). از سوی دیگر، امام در خصوص امنیت بین‌الملل می‌فرماید ملت‌های مسلمان با همکاری یکدیگر باید در جهان امنیت خود را مستحکم کنند و با قاطعیت تمام، منافع خود را دنبال کنند و از بیم دشمن در خانه قرار

نگیرند که دشمن به دنبال همین است. امام به گروه‌های مسلمان که از روی اشتباه به غرب و احیاناً به شرق تمایل نشان می‌دهند و از سوی منافقان طرفداری می‌کنند و به مخالفان و بدخواهان اسلام از روی خطا و اشتباه گاهی دست یاری می‌دهند، می‌گوید: بر سر اشتباه خود پافشاری نکنند و با شهادت به دنبال ایجاد امنیت برای مسلمانان در عرصه جهانی باشند و این مستضعفانند که تاریخ را از شر مستکبران نجات می‌دهند و اسلام و مسلمانان را در جهان سرفراز می‌کنند (همان، ۵۷).

به‌هرروی، امام (رحمه‌الله علیه) با ارزیابی دقیق از وضعیت جامعه بعد از انقلاب و درک صحیح این نکته که تضمین و تأمین امنیت واقعی کشور به شیوه رژیم سابق از رهگذر توسل به ارباب و سرکوب به‌هیچ‌روی امکان‌پذیر نیست، بر آن شد تا از توان و شور انقلابی ایجادشده در جامعه و به‌ویژه در قشر فعال و پویای جوان در راستای برقراری نظم و آرامش بهره‌جوید. ایشان با درک این واقعیت که جوان نیاز به طرح خود و کسب شخصیت دارد، با طراحی نهاد بسیج مستضعفین، به این نیاز پاسخی منطقی داد و از سوی دیگر، با بهره‌گیری از ارزش‌های نهادینه و درونی شده در جمع جوانان انقلاب، کوشید تا بهترین وجه امنیت جامعه را در برابر تهاجم دشمنان تضمین نماید. تجربه موفق مشارکت مردم در عرصه تأمین امنیت در قالب نهاد کارآمد بسیج در دوران پس از انقلاب اسلامی ایران به‌ویژه دفاع مقدس، ضمن اندیشه امام (رحمه‌الله علیه)، به‌خوبی نشان داد که پویایی امنیت جهان در حال توسعه را تنها در رابطه با تقویت و تحکیم زمینه داخلی باید جست، چه آن‌که شرایط داخلی نهایتاً منبع اصلی آسیب‌پذیری در برابر تهدیدها (یا چالش‌های) خارجی است و کشورهای در حال توسعه نظیر ایران اگر خواهان مقابله با این عوامل و تهدیدها هستند، باید شرایط داخلی خود را بهبود بخشند. بدیهی است که در صورت بی‌توجهی به این مهم، در کشورهای جهان سوم به‌رغم برخورداری از قدرت نظامی رسمی، دستگاه امنیت داخلی و ثروت ناشی از منابع اقتصادی، اغلب همچنان گرفتار ضعف و ناکارآمدی در عرصه امنیت باقی خواهند ماند. امام (رحمه‌الله علیه) با در نظر داشتن این اصل بنیادین، همواره بر وحدت کلمه و حضور گسترده مردم به‌ویژه نسل جوان بر صحنه تأکید داشت (کلاهیچیان، ۱۳۸۴: ۶۲).

بخشی از اندیشه فقهی - سیاسی حضرت امام (رحمه‌الله علیه) در زمینه دفاع از اسلام و

مُسلمانان در برابر تهدیدات و بحران‌های گوناگون و حفظ جان، مال، آبرو و داشته‌های ارزشی آنان در قالب سخنان، پیام‌ها و فتاوی از سوی ایشان مطرح شده است؛ به عبارتی دیگر، دیدگاه‌های دفاعی حضرت امام (رحمه‌الله علیه) در مسائل سیاسی، دربردارنده ابعاد ملی، جهان اسلام و جهانی است. دفاع به خودی خود هدف نیست؛ بلکه به منظور نیل به هدف یا اهدافی خاص صورت می‌پذیرد. انقلاب اسلامی نیز که آرمان‌ها و اهداف والایی را در ابعاد مختلف، به‌ویژه بُعد سیاسی، پیگیری می‌کند، از این قاعده مستثنی نیست. در دیدگاه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) که برگرفته از آموزه‌های دینی است، دفاع؛ واکنش مشروع انسان برای تضمین حیات مادی و معنوی و همچنین حفظ کرامت و شرافت انسانی در برابر عوامل مهاجم است که تکلیفی است واجب و الهی. از این رو، اندیشه دفاعی - امنیتی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) عبارت است از: راهکارها، تدابیر و تفکرات دفاعی - امنیتی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) که برگرفته از قرآن، سنت پیامبر (ص)، سیره ائمه اطهار (علیهم السلام) و صاحب‌نظران و متفکرین مسلمان است، برای مقابله با عوامل تهدیدکننده و ضروریات پنج‌گانه مسلمانان (دین، نفس، عقل، نسل و مال) و حفظ ارزش‌های دینی و اسلامی (عباسی، ۱۳۹۵).

مبنای «هستی‌شناسی و اعتقادی» دارای اصول رابطه خالق با هستی، هدف‌داری آفرینش است. مؤلفه‌ها و شاخصه‌های هستی‌شناسی و اعتقادی اندیشه دفاعی و امنیتی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از بُعد سیاسی به پنج مؤلفه اصلی ولایت‌فقیه، عاشورا و نهضت امام حسین (ع)، مهدویت، جهاد و ایمان قابل تقسیم‌بندی هستند. مهم‌ترین شاخصه‌های ولایت‌فقیه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) عبارت‌اند از: حفظ کیان اسلام، تحقق عدالت و قسط در جامعه، رعایت و تحقق مصالح عمومی، اجرای احکام شرعی و قوانین الهی، تعلیم، تربیت و ارشاد مردم و تأمین امنیت عمومی و رفاه نسبی و... همچنین در رابطه با نقش عاشورا و نهضت امام حسین (ع) در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) می‌توان گفت نفی اندیشه جدایی دین از سیاست، امر به معروف و نهی از منکر، حاکمیت اسلام، حفاظت از اندیشه اسلامی، درس شجاعت، ادای تکلیف در هر صورت و غلبه حق بر باطل و... از مهم‌ترین شاخصه‌های آن محسوب می‌شوند. تفکر مهدویت به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌هاست که مهم‌ترین شاخصه‌های آن، تلاش در جهت

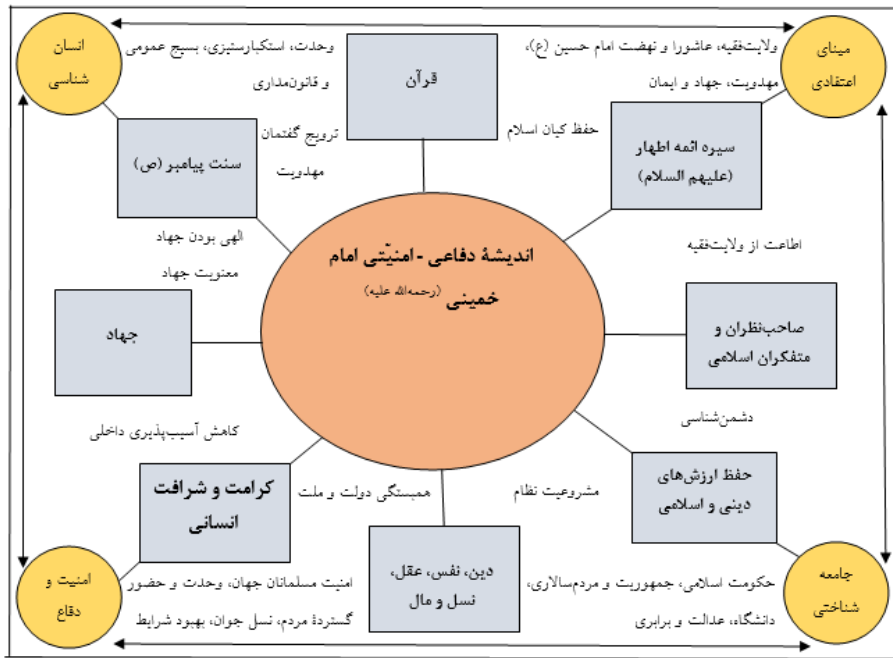
زمینه‌سازی برای ظهور، ترویج گفتمان مهدویت، تشکیل حکومت و دفاع و درنهایت برپا کردن عدالت و احیاء دین و... است. جهاد به‌عنوان یکی دیگر از مؤلفه‌های اندیشه دفاعی - امنیتی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از بُعد سیاسی است که شاخصه‌های آن: دفاعی بودن جهاد، کمال و برتری جهاد، قداست و معنویت جهاد، الهی بودن جهاد و مبارزه فی سبیل الله، جهاد و راه رسیدن به شهادت، جهاد و رهانیدن انسان‌ها از عقاید باطل و جهاد باعث عزت مسلمانان است. از دیگر مؤلفه‌ها می‌توان به ایمان اشاره کرد که مهم‌ترین شاخصه‌های آن توحید و دعوت به خدا، فدا شدن در راه اسلام (تضحیه)، نفی طاغوت و عمل صالح و... می‌باشند.

مبنای «انسان‌شناسی» دارای اصول هستی برای انسان، انسان برای رسیدن به خدا، انسان بر عشق الهی سرشته شده است، در آزمایش قرار گرفتن انسان و... است که چهار مؤلفه محوری آن وحدت، استکبارستیزی، بسیج عمومی و قانون‌مداری است. اهم شاخصه‌های وحدت؛ اعتصام به ایده‌آل مطلق و واحد (حبل‌الله) و خدا‌باوری، مصلحت عمومی باوری، باور به مکتب یا مکتب‌باوری و تکلیف باوری و تقدس وحدت و... است. از دیگر مؤلفه‌ها می‌توان به استکبارستیزی اشاره کرد که الهی بودن، سازش‌ناپذیری، دائمی بودن، تهاجمی بودن، تکلیف‌گرایی و شکست‌ناپذیری، مبارزه بر دوش مستضعفین و توده‌های ملت، مبارزه با تمام قوا و مبارزه تا نابودی کامل از شاخص‌های آن محسوب می‌شود. بسیج عمومی از دیگر مؤلفه‌هاست که شاخصه‌های آن اهل اخلاص در عمل، مقابله با استکبار، اطاعت از ولی فقیه، غیرت دینی، شجاعت و شهامت، تلاش در جهت تحقق امنیت فکری جامعه، بازدارندگی همه‌جانبه، پویایی و نوآوری مداوم و... می‌باشند. قانون‌مداری از دیگر مؤلفه‌هاست که پایبند بودن به قوانین قرآن، قانون‌مداری رمز پیروزی و برابری همه در برابر قانون و... از شاخصه‌های آن محسوب می‌شوند.

مبنای «جامعه‌شناختی» دارای اصول تقابل حق و باطل (دوقطبی شدن)، پیروزی حق بر باطل است. حکومت اسلامی از مهم‌ترین مؤلفه‌هاست که از مهم‌ترین شاخصه‌های آن می‌توان به محور بودن، عدالت‌محور بودن، آزادی محور بودن، دشمن‌شناسی، نفی ظلم و ظلم‌پذیری، نه شرقی، نه غربی (عدم تأثیرپذیری از شرق و غرب)، حمایت از مستضعفان و جنبش‌های آزادی‌بخش، حمایت و دفاع از مسلمانان و عدم مداخله در امور داخلی کشورها و احترام متقابل و... اشاره

کرد. همچنین جمهوریت و مردم‌سالاری از مهم‌ترین مؤلفه‌هاست که مشارکت سیاسی مردم، مشارکت سیاسی و امنیت، مشروعیت نظام، کاهش آسیب‌پذیری داخلی و همبستگی دولت و ملت و... از مهم‌ترین شاخصه‌های آن می‌باشند. همچنین دانشگاه از مهم‌ترین مؤلفه‌هاست که تربیت نیروی انسانی، تهذیب در تعلیم، خودباوری، آرمان‌خواهی و عدالت‌طلبی، استقلال فکری، کارآمدی، جهت‌گیری صحیح علوم و علوم انسانی، وحدت حوزه و دانشگاه و درنهایت حفظ و تداوم انقلاب اسلامی و... از مهم‌ترین شاخصه‌های آن محسوب می‌شوند. همچنین عدالت و برابری از دیگر مؤلفه‌هاست که شاخصه‌های آن، معیار و مبنا بودن عدل و قسط، فراگیری و گستردگی (شمول)، عدالت و قسط‌غایت انسان و جامعه، عدالت: وظیفه، تکلیف، مسئولیت، عدالت زمینه‌ساز توسعه معنوی و ایجاد محیط امن، عدالت صفتی الهی است و احکام اسلام مبتنی بر آن می‌باشند.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت با مذاقه در مفاهیم دفاعی - امنیتی امام (رحمه‌الله علیه) می‌توان نتیجه گرفت که پدیده «دفاع» یک راهبرد داخلی برای مواجهه و تقابل با انواع تهدیدات می‌باشد و دفاع در دین اسلام، آمیخته و مشتق‌شده از مفهوم جهاد است و می‌توان بیان کرد جهاد و جنگ در اسلام، محوریت تدافعی دارد و به معنای تجاوز و تهاجم نیست؛ لذا با توجه به مطالب اشاره‌شده می‌توان نتیجه گرفت کسانی که در راه خدا و برپایی دین خدا، جهاد و از دین وی دفاع و پشتیبانی کنند، خداوند یار و یاور آنان خواهد بود که در دنیا و آخرت اجری عظیم برای آنان معین فرموده است. با بررسی اندیشه دفاعی - امنیتی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) می‌توان گفت: دفاع در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) ماهیت الهی و انسانی دارد؛ بنابراین، این اندیشه که منتج از آموزه‌های دینی است، دفاع را واکنش مشروع انسان برای حراست از شرافت و کرامت انسانی در برابر عوامل مهاجم، امری واجب و الهی می‌داند. از سوی دیگر اساس اندیشه دفاع جمعی در تفکر امام خمینی (رحمه‌الله علیه) را باید در سرنوشت مشترک مسلمانان پیگیری کرد؛ لذا دفاع در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) منحصر به حدود مرزی نیست و دربرگیرنده امنیت و آرامش تمامی مسلمانان جهان است (عباسی، ۱۳۹۵).



شکل ۲- اندیشه دفاعی - امنیتی امام خمینی (رحمه الله علیه) (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱)

ب) اندیشه دفاعی - امنیتی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

در اندیشه دفاعی رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) دفاع و امنیت، بخشی از سیاست است و هدف محسوب نمی‌شود؛ به عبارت دیگر، کارکرد امنیت، ایمن ساختن جامعه و حفظ ارزش‌ها است. مکتب اسلام ابزار نظامی از طریق جهاد راهی برای کسب امنیت در نظر می‌گیرد (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۴: ۱۷). امنیت و به تبع آن، امنیت ملی، ارزش و جایگاه والایی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) دارد؛ به گونه‌ای که با نگاه دینی، فقهی و همه‌جانبه به آن توجه کرده‌اند و آن را واجب دانسته و بیان می‌فرمایند: «برای یک ملت امنیت ملی از همه چیز واجب‌تر است؛ لذا دولت‌ها زمانی که امنیت ملی نباشد نمی‌توانند کار کنند»؛

از این رو اگر ناامنی وجود داشته باشد، هیچ مشکلی از مشکلات کشور برطرف نخواهد شد» (دیدار با دانشجویان، ۱۳۷۸ / ۰۴ / ۲۱). لذا از دیدگاه مقام معظم رهبری امنیت جایگاه والایی در تعالی جامعه دارد. یک ملت برای حرکت عظیم در جامعه در گام اول نیاز به امنیت دارند و امنیت دارای انواع گوناگونی است همچون امنیت سیاسی، اقتصادی، نظامی، انتظامی، فکری و عقدتی که تمام اینها بسیار بااهمیت است (دیدار با سفرا و رؤسای نمایندگی سیاسی ایران در خارج از کشور ۱۳۹۰ / ۱۰ / ۰۷).

از سوی دیگر، اندیشه دفاعی و اندیشه‌شناسی، موضوعی اساسی و تعیین‌کننده در رفتار و کردارهای دفاعی محسوب می‌گردد و درک صحیح اندیشه‌ها و به تعبیر دیگر تبیین نظریه‌های بنیادین و اندیشه‌هایی که فعلیت یافته با هدف فهم، جهت‌گیری صحیح، دریافت معیار سنجش و تصویری منطقی و شفاف از موضوعات مورد مطالعه بسیار حائز اهمیت است. در این میان، اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا مقوله‌ای الهی است که جهت‌دهنده به توسعه و تحکیم اقتدار دفاعی - امنیتی کشور است و از این رو خارج شدن و مبارزه با طاغوت و استکبار و توجه به ولایت الله یک راهبرد و اندیشه دفاعی - امنیتی است؛ از این رو، آمریکا و زورگویان جهان ممکن است علیه نظام اسلامی همه اهرم‌های فشار را به کار گیرند و جهت مقابله با این تهدیدات راهبرد همه‌جانبه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) کارگشا خواهد بود که باید در دستور کار مسئولان نظام باشد و به آن توجه ویژه نمایند.

باتوجه به تأکیدات فرماندهی معظم کل قوا در مقاوم‌سازی، باید اذعان کرد برای تحقق این هدف بهترین راهکار قوام اسلام و استقرار آن بر توان دفاعی مسلمانان استوار می‌شود؛ بنابراین، حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران، «فراتر از حوزه نظامی» است. تشکل هسته‌های مقاومت بسیج مردمی، فتح سنگرهای کلیدی جهان و به‌ویژه علم و فناوری از راهبردهای دفاعی مؤثر برای دفع توطئه نظامی دشمنان است که بر آن تأکید دارند. اگرچه راهبرد فشار همه‌جانبه غرب و آمریکا پس از فتنه سال ۱۳۸۸ شدت یافت، اما مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با دوراندیشی بسیار پیش‌تر اقدام به گفتمان‌سازی و طراحی راهبرد دفاع همه‌جانبه کردند؛ به عبارت دیگر، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) راهبرد دفاع همه‌جانبه را قرینه فشار همه‌جانبه دشمن قرار دادند؛ بنابراین،

اقتدار دفاعی - امنیتی کشور زمانی به دست می آید که امکان دفع تهدیدهای فرمانطقه‌ای (آمریکا)، منطقه‌ای (رژیم صهیونیستی)، و تهدیدات امنیتی (گروه‌های تکفیری - تروریستی)، هم‌زمان وجود داشته باشد (ریاضی و قربانی، ۱۳۹۹: ۸۹-۸۸).

بیانات رهبر معظم انقلاب در جمع نیروهای شرکت‌کننده در مانور بزرگ ولایت (۱۳۷۵/۳/۳):
ملتی که نمی‌تواند از خودش دفاع کند، دشمن را نسبت به خود جری و گستاخ خواهد کرد.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار نیروهای حاضر در مانور ذوالفقار (۱۳۷۶/۷/۵): قدرت نظامی برای کشوری که مورد تهدید قدرت‌های جهانی است، یکی از واجب‌ترین واجب‌هاست.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از دانشجویان بسیجی (۱۳۷۷/۹/۲۵): بدانید آینده این کشور و آینده این قرن، متعلق به قرآن و جهان اسلام است. دشمنان خیال نکنند که خواهند توانست سر و ته این انقلاب را که چند سالی است اسباب زحمتشان شده است، به‌گونه‌ای جمع کنند؛ نه‌خیر، این‌گونه نیست.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از فرماندهان و پرسنل ارتش (۱۳۸۰/۱/۲۸): اقتدار ملی، هم زمینه اقتصادی دارد، هم زمینه سیاسی دارد، هم زمینه نظامی دارد، هم زمینه سازمانی دارد. ملت زمانی می‌تواند احساس اقتدار کند که مسئولان در همه زمینه‌های بتوانند کاری کنند. اگر مسئولان در دفاع از مرزها و وظیفه خودشان را خوب انجام دهند، ملت احساس اقتدار می‌کند.

بازدید رهبر معظم انقلاب از یگان‌های نمونه نیروی زمینی ارتش (۱۳۸۱/۸/۲۶): بخشی از عوامل آسیب‌ناپذیری ملت ایران، به مسائل سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مربوط می‌شود و بخشی دیگر در گرو اقتدار نیروهای مسلح است. ایشان در همین زمینه فرمودند آماده شدن به این معنا نیست که از این آمادگی در کوتاه‌ترین زمان استفاده شود. اما آماده نبودن، برای کشور خطرآفرین است. قدرتمندان جهانی این منطقه را برای تأمین منافع نامشروع خود مورد تهدید قرار داده‌اند تا بتوانند با تبلیغات آزادی و حقوق بشر بتوانند به منابع نفت دست یابند که نیاز است در این اوضاع حساس ملت‌های منطقه کاملاً هوشیار باشند و خود را تقویت کنند.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از دانش‌آموزان (۱۳۸۲/۶/۲۶): آینده با حرف ساخته نمی‌شود؛ با کار هوشمندانه و مؤمنانه ساخته می‌شود. باید کار کنید؛ آن هم کار

هوشمندان و برخوردار از پشتوانه ایمان.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از فرماندهان و پرسنل ارتش (۱۳۸۲/۵/۱۵): باید قدرت خود را زیاد نمایم زیرا عقب‌نشینی در مقابل زورگویان، زمینه تجاوز آنها را فراهم می‌آورد. بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم مشترک دانشگاه‌های افسری ارتش (۱۳۸۴/۹/۳۰): ممکن است سال‌های زیادی ارتش یک بار هم جنگ را تجربه نکند، اما آمادگی آن و در کنار ملت بودن، زمینه اعتماد ملی می‌شود.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با نخبگان جوان (۱۳۸۶/۶/۱۲): شما نخبگان باید آینده کشور را در نظر بگیرید و اینکه چشم‌اندازی ترسیم نمایید که این ملت باید به کجا برسد و اینکه در حال حاضر در کجای این ریل قرار دارند؛ از این‌رو باید نخبگان نسبت به ایفای نقش خودشان آگاهی داشته باشند و هدفی والا را در این مسیر تعریف و ترسیم نمایند.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و سفیران جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۶/۵/۳۰): انقلاب اسلامی برای تحقق برنامه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در کشور ایران ایجاد شده و در سطح بین‌المللی با تکیه بر آموزه‌های اسلامی، نظام سلطه را رد و صلح، امنیتی و سعادت همه ملت‌های جهان را هدف قرار می‌دهد و به همین جهت نظام سلطه با نظام اسلامی دشمنی دارد و این واقعیتی است که هیچ‌گاه نباید آن را فراموش کرد.

بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم نظامی مشترک یگان‌های نیروهای مسلح استان فارس (۲۱۳۸۷/۱۲): با اقتدار ثابت کرده‌ایم که ملت ایران و ایران اسلامی تهدیدی برای کشورهای همسایه و دیگران ندارد و زمانی که به ایران تجاوز شد ما از آن دفاع کردیم و هیچ زمانی فکر حمله، تجاوز و اشغال در ذهن مسئولان و ملت ایران خطور نکرده است.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگزاران نظام (۱۳۸۹/۵/۲۷): دشمن برنامه‌هایش اینهاست: (تهدید نظامی، فشار اقتصادی فشار و جنگ روانی به منظور تشویش اذهان ملت ایران هم در داخل و هم در سطح بین‌المللی) اینها کارهایی است که دشمن دارد انجام می‌دهد و این تهدیدات از مقابله دشمنان چیز جدیدی نیست.

بیانات رهبر معظم انقلاب در حرم مطهر رضوی در اولین روز سال (۱۳۹۲/۱/۱): یک مسئله که

مربوط به آینده است این می‌باشد که نسبت به برنامه‌های دشمن همیشه باید یک گام جلوتر حرکت نماییم و باید در این زمینه نقشه دشمنان را شناسایی نماییم و جلوتر از دشمنان اقدام کنیم. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان (۱۳۹۵/۲/۱):

یکی از عرصه‌های اختلاف و درگیری بین جمهوری اسلامی و استکبار مسئله جوان‌ها است، من چند سال پیش خطاب به دانشجویان گفتم: «شما افسران جنگ نرم هستید». وقتی جوان، قدرت اندیشیدن، اعتماد به نفس و انگیزه و شجاعت دارد، افسر است. افسر در درگیری‌های جنگ نرم، رزم نرم، خصوصیات جوان این است. پس یک جنگی وجود دارد؛ حالا شما این جنگ نرم را تشبیه کنید به جنگ سخت و جبهه جنگ. یکی از چالش‌های ما با آمریکا این است. جمهوری اسلامی ایران می‌خواهد این جوانان به یک عنصر فعال و اثرگذار تبدیل شوند.

بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار نخبگان و استعداد‌های برتر (۱۳۹۷/۷/۲۵): دشمن در پی آن است تصویرسازی غلط، منفی و ناامیدکننده از اوضاع ایران که در ستور کارش قرار دارد، در سطح داخل و جهانی ارائه دهد. اما به فضل الهی تصویر واقعی کشور در مجموع، نقطه مقابل تصویرسازی نظام سلطه است.

در نهایت تأکید بیانات مقام معظم رهبری بر آینده‌نگری تمام جوانب دفاعی است که باید برای همیشه و همه جا مدنظر قرار داد و به‌طور کلی بر چهار حوزه تأکید می‌نمایند: دفاع نظامی، دفاع اقتصادی، دفاع سیاسی و دفاع فرهنگی - اجتماعی. بنابراین، امروز در برابر تهدیدات جدید باید از دفاعی بهره برد که متناسب با همان تهدید شناسایی کرده‌ایم، اجرا کرد؛ لذا با شناخت تهدیدات همه‌جانبه دشمنان و شناخت ظرفیت‌های دفاعی کشور و افزایش دادن آنها می‌توانیم راهبرد خاص دفاعی خود را طراحی و پیاده‌سازی نماییم.

رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) آسیب‌های امنیتی را شناسایی و رصد کرده‌اند که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌نماییم.

الف) تهدیدات درونی

فرهنگی: رکود علمی، عدم خلاقیت، پیدایش فرقه‌های نوظهور، شکاف فرهنگی نسل‌ها، انحراف در سیستم آموزشی، فساد اخلاقی، غرب‌زدگی و دور از معنویت و...؛

مدیریتی: بی‌توجهی به مطالبات مشروع و قانونی مردم، قدرت‌طلبی، ضعف مدیریت، رانت‌خواری و باندبازی و...؛

سیاسی: بی‌اعتمادی مردم به مسئولان، تکرار بی‌رویه احزاب و جریان‌های سیاسی، تقویت و گسترش حفظ نفوذ در مراکز حساس و کلیدی نظام، گرایش به سازش با آمریکا و...؛
اقتصادی: اختلاس، ربا، تروم و گرانی، وابستگی به صنایع کلیدی بیگانگان، فشار مالیاتی به اقشار کم‌درآمد، تجمل‌گرایی و...؛

اجتماعی: قاچاق، ناهنجاری‌های اخلاقی، فساد اداری و... (حسین‌خانی، ۱۳۹۲: ۱۳۲).

ب) تهدیدات بیرونی

۱) گسترش حوزه نفوذ سیاسی - نظامی اتحادیه اروپا و آمریکا در آسیای میانه و قفقاز، جهان اسلام و کشورهای پیرامون ج.ا.ایران؛

۲) طرح‌های سلطه‌طلبانه و تحرک‌های سیاسی - نظامی رژیم صهیونیستی در پیرامون ج.ا.ایران؛

۳) حمایت آمریکا و اتحادیه اروپا با دادن پول و رسانه و در اختیار گذاشتن تسلیحات به گروه‌های تروریستی حاضر در کشورهای پیرامون ج.ا.ایران؛

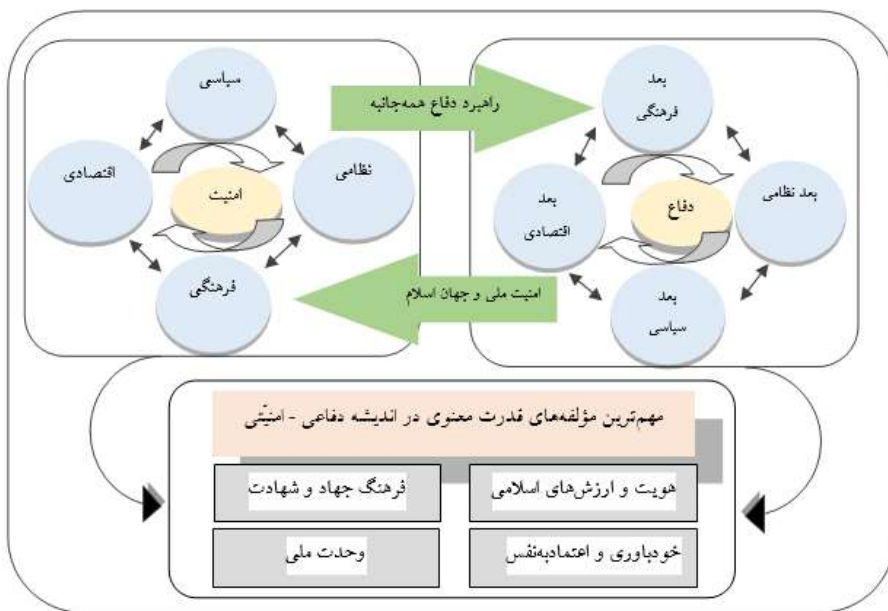
۴) تلاش کشورهای پیرامون ج.ا.ایران به‌ویژه آذربایجان، امارات، بحرین و... جهت حضور آمریکا و رژیم صهیونیستی در منطقه غرب آسیا.

۵) بهره‌گیری دشمنان نظام از فناوری‌های نوین در جهت جاسوسی از توانایی و امکانات و استعداد‌های درونی نظام و بهره‌گیری از رسانه‌ها در جنگ روانی و تبلیغاتی جهت فریب افکار عمومی (همان، ۱۳۳-۱۳۲).

همچنین مؤلفه‌های درونی استقرار امنیت از دیدگاه ایشان عبارت‌اند از: ۱- وفاق و همگرایی ملی؛ ۲- ولایت‌مداری؛ ۳- مشارکت عمومی؛ ۴- ساماندهی اقتصادی؛ ۵- اقتدار نظامی و دفاعی؛ ۶- قانون‌گذاری و قانون‌مداری؛ ۷- گسترش و تعمیق معارف دینی؛ ۸- جنبش نرم‌افزاری و تولید علم و... . همچنین ایشان امنیت را به ابعاد مختلفی همچون امنیت نظامی و انتظامی، امنیت روانی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تقسیم می‌کنند.

مقام معظم رهبری در آیین تجلیل از پیشکسوتان دفاع مقدس (۱۴۰۱/۰۶/۳۰) تأکید کردند: به

لطف الهی، امروز کشور از لحاظ دفاعی به مرحله بازدارندگی رسیده است و از لحاظ تهدید خارجی نگرانی وجود ندارد و دشمنان نیز این موضوع را به خوبی می‌دانند. همچنین از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت معنوی در دکترین دفاعی - امنیتی فرماندهی کل قوا موارد زیر است: (۱) هویت و ارزش‌های اسلامی؛ (۲) فرهنگ جهاد و شهادت؛ (۳) خودباوری و اعتمادبه‌نفس؛ و (۴) وحدت ملی (دانش آشتیانی و رستمی، ۱۳۹۵: ۲۲-۲۰).



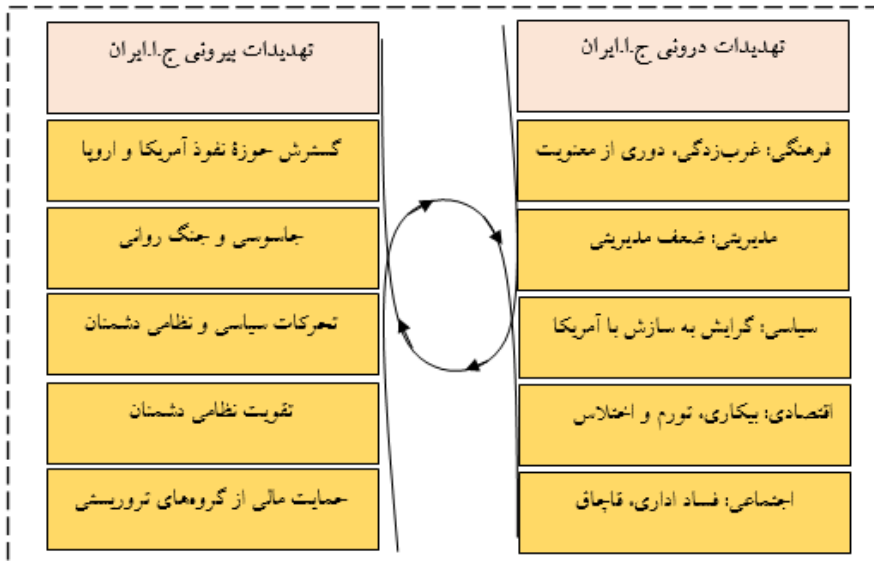
شکل ۳- اندیشه دفاعی - امنیتی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱)

نتیجه‌گیری

امروزه قرارگیری جمهوری اسلامی ایران در هندسه قدرت و نقش‌آفرینی در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای توجه بسیاری از بازیگران فراملی را به خود جلب کرده است تا آنان با ایجاد تهدیداتی مانع از نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی ایران در تحولات جهانی شوند؛ از این‌رو، اندیشه دفاعی - امنیتی امامین انقلاب در مواجهه با تهدیدات به‌ویژه در عصری که ماهیت تهدیدات ترکیبی شده است نیاز به بهره‌گیری از این اندیشه‌هاست تا بتوان در مواجهه با تهدیدات راهبردهای مناسبی در

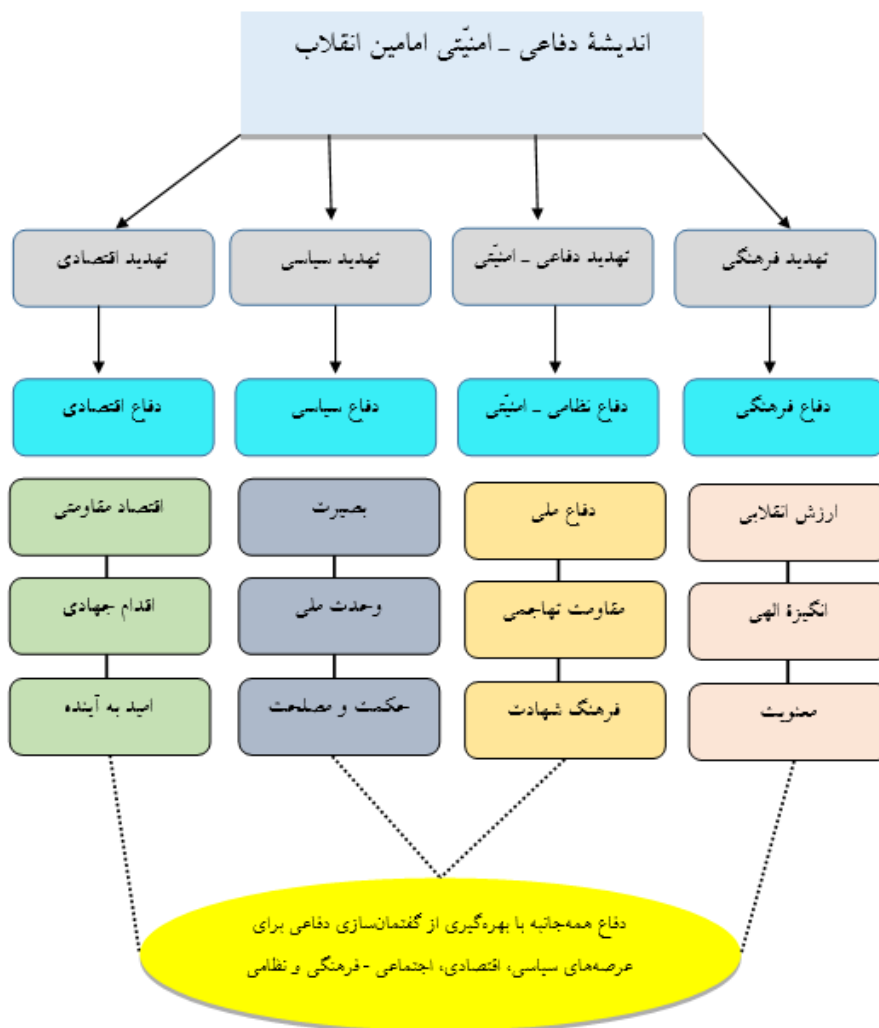
نظر گرفت که کمترین آسیب به امنیت ملی و تمامی مسلمانان جهان اسلام وارد شود؛ بنابراین، همان‌گونه که در اندیشه دفاعی - امنیتی امامین انقلاب امنیت مردم مسلمان جهان از امنیت کشور و حکومت جمهوری اسلامی ایران جدا نیست به همان میزان می‌توان گفت تهدیدات (ملی، منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای) که اکنون جمهوری اسلامی ایران با آن دست‌به‌گریبان است، در آینده تمامی کشورهای مسلمان را در بر خواهد گرفت که بر این اساس، نیاز است مبتنی بر اندیشه امامین انقلاب در این راه جهاد کرد و به مجاهدت و مبارزه با ظلم جهانی پرداخت که توسط کشورهای غربی در رأس آن آمریکا ایجاد شده است. امروزه، کشورهای غربی در مقابل حقایق جهان بشریت چشمان خود را بسته‌اند و با اهانت به کتاب آسمانی در پی تخریب جایگاه مسلمانان در جهان هستند که در این میان اندیشه دفاعی - امنیتی امامین انقلاب مبتنی بر فدا شدن در راه اسلام و برپا کردن عدالت و احیای دین می‌تواند تمامی برنامه‌های دشمنان اسلام را خاموش سازد و نگذارد که دشمنان به اهداف خود که همان ضربه زدن به مسلمانان به‌ویژه شیعیان است دست یابند که در این بین، مقام معظم رهبری بر راهبرد دفاع همه‌جانبه با بهره‌گیری از گفتمان‌سازی دفاعی برای عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و نظامی تأکید دارند.

به‌هرروی، امروزه دشمنان اسلام به‌ویژه دشمنان انقلاب اسلامی ایران برنامه‌هایشان ایجاد تهدید و تهدیدسازی است که با اهرم‌های فشار اقتصادی، تهدید نظامی، تهدید سایبری، تحریم‌ها، جنگ روانی سعی بر آن دارند تا از مؤلفه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران در منطقه بکاهند و آن را در انزوای ژئوپلیتیکی قرار دهند که در شکل به این تهدیدات در حوزه داخلی و خارجی از منظر فرماندهی کل قوا اشاره می‌کنیم.



شکل ۴- تهدیدات جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (مأخذ: ترسیم از نگارندگان، ۱۴۰۱)

بر این بنیاد، با توجه به شناخت تهدیدات ج.ا.ایران توسط امامین انقلاب و اندیشه‌های دفاعی - امنیتی امامین انقلاب جهت مقابله با این تهدیدات لازم است تا مسلمانان جهان به بصیرت لازم برسند و از ارزش‌های انقلابی و معنویت دور نمانند که در این راه نیاز است دفاع ملی و مقاومت تهاجمی با دشمنان انقلاب صورت گیرد و فرهنگ ایثار و شهادت و از خودگذشتگی همچون زمان هشت سال دفاع مقدس احیاء شود. همان‌گونه که امامین انقلاب مطرح کرده‌اند، وحدت ملی کاربردی‌ترین مؤلفه در جنگ با دشمنان انقلاب است و باید با در نظر داشتن عزت، حکمت و مصلحت نسبت به آینده جمهوری اسلامی ایران همواره امیدوار بود.



شکل ۵- اندیشه دفاعی - امنیتی امامین انقلاب در مواجهه با تهدیدات (مأخذ: ترسیم از نگارندگان، ۱۴۰۱)

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی (پژوهشکده امنیت ملی) که با حمایت‌های مادی و معنوی خود، زمینه به ثمر رسیدن این طرح جایگزین خدمت سربازی را فراهم ساختند، تشکر و قدردانی نمایند.

منابع

- اخوان مفرد، حمید. (۱۳۸۱). *ایدئولوژی انقلاب ایران*، تهران: انتشارات پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
- بختیاری، حسین؛ و صالح‌نیا، علی. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی تهدیدهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله‌مراتبی AHP، *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۸ (۲۷)، ۲۵۵ - ۲۷۷.
- بشیریه، حسین. (۱۳۸۲). *انقلاب و بسیج سیاسی*، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- پژوهشکده امنیت ملی. (۱۳۹۹). *تهدیدشناسی دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران*، نمایه راهبردی، دانشگاه دفاع ملی.
- پورشاسب، عبدالعلی؛ و حیدری، کیومرث. (۱۳۹۹). تبیین ریشه‌های تهدیدات ناهم‌تراز جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات دفاعی استراتژیک*، ۱۸ (۸۲)، ۴۲۹ - ۴۵۰.
- ترابی، اویس؛ پیری، هادی‌مراد؛ و خانی، علی. (۱۴۰۰). ارائه الگوی ویژگی‌های مدیریت جهادی در فرماندهان هشت سال دفاع مقدس (پژوهشی مبتنی بر بیانات حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))، *مطالعات دفاع مقدس*، ۷ (۳)، ۹ - ۳۱.
- جان‌پرور، محسن؛ قربانی سپهر، آرش؛ و خداداد، مهدی. (۱۳۹۶). تحلیل ژئوپلیتیک ایران اسلامی به‌عنوان مکان‌دار قدرت منطقه‌ای در نظام جهانی، *سیاست‌پژوهی*، ۴ (۷)، ۵۳ - ۷۸.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۳۷۸). انقلاب اسلامی و تأثیرات بین‌المللی آن، *پاسدار اسلام*، شماره ۲۱۵.
- حسین‌خانی، نورالله. (۱۳۹۲). *مبانی نظری اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)*، تهران: دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- خمینی، روح‌الله. (۱۳۶۲). *جنگ و دفاع در اندیشه امام*، تدوین مهدی مرندی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- دانش آشتیانی، محمدباقر؛ و رستمی، علی. (۱۳۹۵). تحلیلی بر دکرین نظامی - دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا در محیط ملی و بین‌المللی، *علوم و فنون نظامی*، ۱۲ (۳۶)، ۵ - ۲۷.
- زرقانی، سیدهادی. (۱۴۰۰). بررسی و تبیین راهبردهای دفاعی حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) در دفاع مقدس، *مطالعات دفاع مقدس*، ۷ (۳)، ۳۳ - ۶۸.
- سبحانی‌فر، علی. (۱۴۰۰). ارائه الگو دفاع نرم سیاسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، *مطالعات دفاع مقدس*، ۷ (۳)، ۶۹ - ۸۹.
- سیف‌زاده، حسین. (۱۳۸۲). *مبانی و ملامت‌های تصمیم‌گیری در سیاست خارجی*، تهران: نشر وزارت امور خارجه.

- عابدی، یونس؛ بوالحسنی، خسرو؛ و مروی نام، محمدرضا. (۱۴۰۱). پایش محیطی پیشران‌ها و روندهای مؤثر بر تهدیدات آینده از منظر دفاع دانش‌بنیان، *مطالعات دفاعی استراتژیک*، ۲۰ (۸۷)، ۱۳۵ - ۱۵۸.
- عباسی، محمدمهدی. (۱۳۹۵). بررسی و تدوین اندیشه دفاعی - امنیتی حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) از بُعد سیاسی، دانشگاه و پژوهشگاه دفاع ملی.
- عبدالله خانی، علی. (۱۳۸۶). *تروریسم‌شناسی*، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- عمید، حسن. (۱۳۸۲). فرهنگ عمید، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- فیروزآبادی، سید حسن. (۱۳۹۱). امنیت‌پایداری در مکتب امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، سخنرانی علمی، تهران.
- کلاهیچیان، محمود. (۱۳۸۴). الگوی طراحی استراتژی ملی در جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات راهبردی*، مجموعه مقالات همایش ملی مطالعات استراتژی در جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- کلاهیچیان، محمود. (۱۳۸۷). بررسی و نقد قدرت نرم در گفتمان غربی، مجموعه مقالات قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)، تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- کوشا، حسین؛ و نوزدی، فضل‌الله. (۱۴۰۰). تبیین اصول رهنامه راهبردی نظامی - امنیتی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات دفاعی استراتژیک*، ۱۹ (۸۵)، ۲۷۱ - ۲۹۴.
- لطفی مرزناکی، رحمان. (۱۳۹۴). *دفاع هوشمند در اندیشه امام خامنه‌ای (مظله‌العالی)*، تهران: انتشارات آوای سبحان.
- محمدی، منوچهر؛ و خدادادی، حسین. (۱۳۹۶). بازتاب انقلاب اسلامی، بر اساس نظریه نظام نوری شیخ اشراق، *مطالعات انقلاب اسلامی*، ۱۴ (۴۸)، ۱۲۷ - ۱۵۲.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۷۲). *پیرامون انقلاب اسلامی*، چاپ نهم، تهران: انتشارات صدرا.
- معین، محمد. (۱۳۸۶). فرهنگ معین، تهران: انتشارات زرین.
- نوروزی، محمدتقی. (۱۳۸۵). فرهنگ دفاعی - امنیتی، تهران: نشر سینا.
- واثق، محمود؛ و حسینی نصرآبادی، نرجس سادات. (۱۳۹۵). بررسی مفهوم و جایگاه امنیت و دفاع در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، *سیاست دفاعی*، ۲۴ (۹۴)، ۱۱۸-۸۹.

Brauch, H. G. (2011). Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks, Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, vol 5. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-17776-7_2.